

BREVIAR

Discuții privind prevederile Codului de conduită privind prevenția și sancționarea incidentelor antisemite, obligatoriu de adoptat de către instituțiile de învățământ superior din România

Cristina Mihaela SALCĂ ROTARU^{1*}, Laura MANEA¹

¹ Universitatea Transilvania din Brașov,
rotaruc@unitbv.ro, manea@unitbv.ro

* Correspondent: rotaruc@unitbv.ro

1. Contextul european

România, în calitatea sa de membră a Uniunii Europene (UE), trebuie să respecte prevederile articolului 10 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene potrivit căruia: „În definirea și punerea în aplicare a politicilor și acțiunilor sale, Uniunea caută să combată orice discriminare pe motive de sex, rasă sau origine etnică, religie sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală” (TFUE, 2012). Într-un document recent al UE (Comisia, 2020b, p. 2) se arată, cu privire la rasism, că acesta se manifestă sub diferite forme, cum ar fi „rasismul îndreptat împotriva persoanelor de culoare ori a romilor, *antisemitismul* și rasismul îndreptat împotriva persoanelor asiatice ori rasismul legat de religie sau de convingeri, ca în cazul islamofobiei. Toate aceste forme de rasism au un numitor comun, și anume faptul că valoarea unei persoane este subminată de stereotipuri bazate pe prejudecăți. Pe lângă rasismul legat de religie sau de convingeri, există și cel căruia i se adaugă discriminarea și ura din alte motive, inclusiv din motive de gen, orientare sexuală, vârstă, handicap, precum și rasismul îndreptat împotriva migranților.”

Citation: Salcă Rotaru, C. M. & Manea, L. (2022). Discuții privind prevederile codului de conduită privind prevenția și sancționarea incidentelor antisemite, obligatoriu de adoptat de către instituțiile de învățământ superior din România. *Etică și deontologie*, 1 (2), 136-143
<https://doi.org/10.52744/RED.2022.01.013>

Publisher's Note: RED stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright: © 2021 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

În acest context individualizat al politicilor antidiscriminare și antirasism UE a adoptat:

a) În anul 2020:

- Strategia privind egalitatea de gen 2020-2025 (Comisia, 2020a);
- Planul de acțiune al UE de combatere a rasismului (2020-2025) (Comisia, 2020b);
- Cadrul strategic pentru egalitatea, incluziunea și participarea romilor (2020-2030) (Comisia, 2020c);
- Strategia privind egalitatea pentru persoanele LGBTIQ (2020-2025) (Comisia, 2020d) și

b) în anul 2021:

- Strategia privind drepturile persoanelor cu handicap (2021-2030) (Comisia, 2021a);
- Strategia privind combaterea antisemitismului și susținerea vieții evreiești (2021-2030) (Comisia, 2021b).

Dintre acestea, ne-am propus să abordăm analitic Strategia UE privind combaterea antisemitismului și susținerea vieții evreiești (2021-2030) deoarece, la nivel național, transpunerea sa are efecte în asumarea adoptării de documente interne de reglementare la nivelul instituțiilor de învățământ superior, cu respectarea autonomiei universitare, ca principiu de bază.

Raportat la cadrul legislativ european, arătăm faptul că Strategia privind combaterea antisemitismului (2021-2030) este precedată în 2008 de adoptarea Deciziei-cadru 2008/913/JAI a Consiliului (28 noiembrie 2008) privind combaterea anumitor forme și expresii ale rasismului și xenofobiei prin intermediul dreptului penal (Consiliul UE, 2008), care face trimitere la angajamentul ferm al Consiliului de „a se opune oricărei forme de rasism, antisemitism și xenofobie, astfel cum a fost deja declarat de către Consiliul European în decembrie 2003” (Consiliul UE, 2008, p. 1).

2. Transpunerea națională a obligațiilor asumate prin Strategia UE privind combaterea antisemitismului și susținerea vieții evreiești

Rolul preventiv și nu sancționator al Strategiei UE rezultă din asumarea politicii autorităților de a urmări „să depășească simpla reacție la antisemitism și să intensifice acțiunile de prevenire și combatere activă a acestuia în toate formele sale”, sens în care acțiunile de întreprins sunt structurate pe cei „trei piloni:

- 1 Prevenirea și combaterea tuturor formelor de antisemitism,
- 2 Protejarea și susținerea vieții evreiești în UE,
- 3 Educație, cercetare și comemorarea Holocaustului” (Comisia, 2021b).

Prevederile strategiei la nivelul UE sunt preluate și transpuse în legislația națională, prin intermediul Hotărârii Guvernului nr. 539 din 2021 (Guvern, 2021) care aprobă:

- Strategia națională din 13 mai 2021 pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură, aferentă perioadei 2021-2023;
- Planul de acțiune din 13 mai 2021 al Strategiei naționale pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură, aferentă perioadei 2021-2023.

Necesitatea adoptării acestor demersuri la nivel național este explicată în Strategia națională prin mecanismul cauză-efect, urmare a:

- semnalelor „de îngrijorare lansate de societatea civilă cu privire la implementarea cu sincope, în anumite cazuri, a legislației din domeniu, precum și cu privire la necesitatea actualizării programelor educaționale, care determină necesitatea unei evaluări a instrumentelor actuale și stabilirii modalităților de a moderniza setul de instrumente de care dispune societatea românească pentru a preveni și combate aceste fenomene” (Guvern, 2021), și

- lipsei „unor corelări și sincronizări între instrumentele dezvoltate sectorial pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură, fapt ce poate genera lacune și o erodare a eficienței eforturilor de prevenire și combatere a acestor fenomene” (Guvern, 2021), alături de „necesitatea evaluării intervențiilor din domeniul educațional și cultural, în vederea eficientizării acestora” (Guvern, 2021).

Se stabilesc astfel o serie de obiective generale și specifice, acțiuni și indicatori care să aducă la îndeplinire și să monitorizeze implementarea sa.

În ceea ce privește latura educativă, și în special ce a învățământului superior, Strategia națională, la obiectivul general nr. 2 - promovarea toleranței, educației civice și a rezilienței societății românești în fața antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură - are printre obiectivele specifice:

- Obiectivul specific nr. 2.1: „evaluarea actualelor programe școlare, universitare și de pregătire profesională care privesc domeniile relevante pentru combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură și elaborarea unor propuneri menite să crească eficiența acestor programe. Acest obiectiv specific urmărește evaluarea programelor școlare, universitare, postuniversitare și de formare profesională, relevante pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură, cu scopul de a crește eficiența acestora, precum și o monitorizare și coordonare strânsă a eforturilor educaționale în acest domeniu” și

- Obiectivul specific nr. 2.2: „creșterea rezilienței tinerilor în fața amenințărilor antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură se urmărește dezvoltarea unor proiecte-pilot și promovarea unor coduri de conduită menite să prevină dezvoltarea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură în societatea românească”.

În sensul realizării Strategiei naționale și a obiectivelor specifice anterior enunțate, Planul de acțiune prevede ca, prin acțiunea principală nr. 2.2.8, să se intensifice promovarea „Codului de conduită în universitățile din România pentru prevenția și sancționarea incidentelor antisemite”.

3. Acțiunile Ministerul Educației cu incidență asupra instituțiilor de învățământ superior

Planul de acțiune (2021-2023) prevede ca acțiunea principală și promovarea „Codului de conduită în universitățile din România pentru prevenția și sancționarea incidentelor antisemite”, acțiune asumată atât de autoritatea centrală în domeniul învățământului, dar și de Consiliul Național al Rectorilor (CNR), ca organism consultativ și de coordonare unitară a politicilor învățământului terțiar.

În mod concret, Strategia națională și Planul de acțiune impune adoptarea, de către universitățile din România, a Codului de conduită pentru prevenția și sancționarea incidentelor antisemite, elaborat de Uniunea Europeană a Studenților Evrei. Modelul transmis de către instituțiile de învățământ superior este cel al codului de conduită adoptat de Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografie „I. L. Caragiale”, în noiembrie 2019.

În acest sens a fost transmis de către Ministerul Educației, către toate instituțiile de învățământ superior (IIS) o adresă prin care se solicită efectuarea acestui demers până la sfârșitul anului universitar 2021-2022.

4. Critici aduse modelului de Cod de conduită transmis spre adoptare

Din descrierea acțiunii principale nr. 2.2.8 a Planului național de acțiune se înțelege că, atunci când se face referire la *Codul de conduită în universitățile din România pentru prevenția și sancționarea incidentelor antisemite*, se face trimitere la un cod deja elaborat de către Uniunea Europeană a Studenților Evrei (n.n. European Union of Jewish Students, link: <https://www.eujs.org/>), sens în care și adresa ministerului anterior menționată preia această sintagmă.

Efectuând cercetări pentru validarea informației, am constatat că documentul anexat de către Ministerul Educației adresei sus menționate:

- nu a fost regăsit pe site-ul Uniunii Europene a Studenților Evrei ca acțiune sau document de lucru asumat. Mai mult, acesta nu se regăsește nici ca trimitere oficială

(fie ca versiune în limba engleză, fie ca versiune în limba română) în nici unul dintre documentele aprobate prin HG nr. 539 din 2021.

- reprezintă în fapt codul adoptat de către Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografie „I. L. Caragiale” (UNATC, 2019) accesibil pe site-ul instituției ca document intern de interes public.

Analizând prevederile codului transmis către IIS de către autoritatea centrală, ne exprimăm rezerve cu privire la adoptarea în forma transmisă, aducând ca argumente următoarele:

1. La Articolul 2 (UNATC 2019), intitulat *Definirea ariei tematice*:

a. teza a doua instituie următoarele: „Codul de Conduită trage la răspundere angajații, studenții și **părțile terțe** atât în incinta universității, cât și în **afara ei**” ceea ce ar presupune ca universitatea, prin structurile sale cu atribuții în acest sens, **va asigura tragerea la răspundere a unor persoane externe comunității academice asupra cărora nu are niciun fel de competențe.**

b. noțiunea de „**epuizare a remediilor interne**” nu este adecvată juridic pentru ceea ce presupunem că reprezintă parcurgerea unor proceduri interne de cercetare și sancționare a acelor fapte.

2. Salutăm și suntem de acord cu definiția dată antisemitismului de către Alianța Internațională pentru Comemorarea Holocaustului (definiția IHRA), definiție utilizată din 2017 inclusiv de Comisia Europeană, și a cărei traducere în limba română se regăsește la nota de subsol nr. 23 a Strategiei UE privind combaterea antisemitismului și susținerea vieții evreiești (Comisia, 2021b). Analizând definiția din Codul adoptat de UNATC constatăm că acesta este greșit (sau o exprimare nefericită)! Definiția regăsită în acest cod este: „Antisemitismul este **o anumită percepție a evreilor**, care poate fi exprimată ca ură împotriva evreilor. Manifestările retorice și fizice ale antisemitismului sunt îndreptate **către** evrei sau neevrei și/sau proprietățile acestora, către instituțiile și infrastructurile religioase ale comunităților evreiești”, definiție care sună total diferit ca sens față de definiția IHRA: „Antisemitismul reprezintă **o anumită percepție referitoare la evrei**, care poate fi exprimată ca ură împotriva evreilor. Manifestările retorice și fizice ale antisemitismului sunt îndreptate **împotriva** evreilor sau neevreilor și/sau a proprietăților acestora și împotriva instituțiilor comunităților evreiești și lăcașurilor lor de cult.” Menționăm că în ianuarie 2021, Comisia, în cooperare cu IHRA, a publicat „Handbook for the practical use of the IHRA working definition of antisemitism” (Manualul pentru utilizarea practică a definiției de lucru a antisemitismului a IHRA), care oferă o imagine de ansamblu a bunelor practici din întreaga Europă privind utilizarea

definiției de către organizațiile internaționale, administrațiile naționale, societatea civilă și comunitățile evreiești (IHRA, 2021).

3. Mai mult, se arată în chiar cuprinsul Anexei 1 al Codului trimis spre adoptare că definiția cu care acesta lucrează este „*fără caracter juridic obligatoriu*”. Or, având în vedere că acest Cod este unul care se indică a fi adoptat de către toate universitățile din România, ca document strategic de politică internă, trimiterea la o definiție legală precum și o traducere cu caracter legal și al exemplelor ilustrative o considerăm mai mult decât necesară în contextul răspunderii juridice care reclamă o astfel de definiție, mai ales din perspectiva sancționării legale a persoanelor vinovate de săvârșirea unor astfel de fapte. Cu privire la acest aspect menționăm că documentul „*Handbook for practical use of the IHRA working definition of antisemitism*” la care se face referire în cadrul Strategiei UE se regăsește pe site-ul oficial al *Publication Office of the European Union*, doar în limba engleză și germană, ceea ce poate duce la traduceri diferite a acestui document.

4. Articolul 5 (UNATC 2019) intitulat Reclamații și sancțiuni, prevede la:

- a. pct. 5.2. denumit (în mod eronat n.n.) **Penalități** - că acestea „**variază și pot porni de la a cere iertare în mod public până la acțiuni disciplinare, concediere, suspendare sau exmatriculare**” sancțiuni care nu sunt conforme cu prevederile legale în vigoare așa cum acestea sunt prevăzute fie în Legea educației naționale fie în Codul muncii.
- b. pct. 5.3. Recomandarea către Comisiile de etică ca acestea să se „consulte cu **organizațiile societății civile relevante pentru evaluarea incidentelor**” care este asemenea salutară, însă, pentru a nu fi IIS pasibile de o acuzare privind informarea cu rea credință, incompletă sau neglijentă, considerăm necesară stabilirea unei liste orientative a acestor organizații civile. Un rol în stabilirea acestei liste o poate avea Comitetul interministerial pentru monitorizarea implementării Strategiei naționale pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură, aferentă perioadei 2021-2023, constituit prin Decizia Prim-Ministrului nr. 173/28.02.2022, comitet din care face parte inclusiv Ministerul Educației (Guvern, 2022).

Privind răspunderea persoanelor pentru fapte antisemite, la nivel național regăsim Legea nr. 157 din 2018 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea antisemitismului (Lege, 2018) care definește în mod legal noțiunea de antisemitism. Astfel, conform prevederilor art. 2 lit. a) din lege, „prin antisemitism se înțelege atât percepția referitoare la evrei exprimată ca ură împotriva acestora, cât și manifestările verbale sau fizice, motivate de ură împotriva evreilor, îndreptate

împotriva evreilor sau ne-evreilor ori a proprietăților acestora, împotriva instituțiilor comunităților evreiești sau lăcașurilor lor de cult”. De aceea propunem ca definiție de lucru, în ceea ce privește elaborarea codurilor de conduită pentru prevenția și sancționarea incidentelor antisemite în universitățile din România, definiția legală, care după cum observăm este apropiată definiției adoptate de IHRA.

5. Concluzii

Importanța unui cod de conduită pentru prevenirea și sancționarea incidentelor antisemite este de netăgăduit. Chiar dacă la nivelul României, așa cum rezultă din sondajele EUROBAROMETRU evidențiate în Strategia UE privind combaterea antisemitismului și susținerea vieții evreiești, faptele de discriminare și infracțiunile motivate de ură împotriva evreilor sunt reduse, educația, și pe această cale prevenția, sunt esențiale pentru menținerea unui climat etic, nediscriminatoriu, indiferent de motiv sau cauză. Pentru acesta este necesară o informare corectă, o reglementare a unor obligații care să aibă bază legală și care să poată dispune astfel de o interpretare și aplicare departe de orice ambiguitate sau neclaritate.

Cu atât mai mult, este astfel evidențiat rolul ministerelor de resort și a comitetelor naționale cu competențe în domeniu în ceea ce privește ghidarea corectă a instituțiilor aflate în coordonare sau în subordine în domenii și subiecte care, cel puțin la nivelul UE, dacă nu și internațional, devin sensibile opiniei publice și organizațiilor

Referințe:

- Comisia, (2020a). O Uniune a egalității: Strategia privind egalitatea de gen 2020-2025, accesibilă la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152&qid=1662263714117>
- Comisia, (2020b). O Uniune a egalității: Planul de acțiune al UE de combatere a rasismului pentru perioada 2020-2025, accesibilă la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0565&qid=1662264013938>
- Comisia. (2020c). O Uniune a egalității: Cadru strategic al UE pentru egalitatea, incluziunea și participarea romilor, accesibilă la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0620&qid=1662280460000>
- Comisia. (2020d). O Uniune a egalității: Strategia privind egalitatea pentru persoanele LGBTIQ 2020-2025, accesibilă la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0698&qid=1662280598304>
- Comisia, (2021a). Strategia privind drepturile persoanelor cu handicap, accesibilă la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0101&qid=1662280699210>
- Comisia, (2021b). Strategia UE privind combaterea antisemitismului și susținerea vieții evreiești (2021-2030), accesibilă la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0615&from=IT>
- Consiliul UE, (2008). Decizia-cadru 2008/913/JAI a Consiliului din 28 noiembrie 2008 privind combaterea anumitor forme și expresii ale rasismului și xenofobiei prin intermediul dreptului penal, publicată în OJ L 328, 6.12.2008, p. 55-58.
- EUJS, European Union of Jewish Students <https://www.eujs.org/>
- Guvern, (2021). Hotărâre nr. 539 din 13 mai 2021 privind aprobarea Strategiei naționale pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură, aferentă perioadei 2021-2023, și a Planului de acțiune al Strategiei naționale pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului instigator la ură, aferentă perioadei 2021-2023, Publicată în MO nr. 517 din 21 mai 2021, accesibilă la: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/242371>
- Guvern, (2022). Decizie nr. 138 din 5 iulie 2019 privind înființarea Comitetului interministerial pentru combaterea antisemitismului, xenofobiei, radicalizării și discursului de ură, publicată în MO nr. 553 din 5 iulie 2019 accesibilă la: DECIZIE 138 05/07/2019 - Portal Legislativ ([just.ro](https://legislatie.just.ro)).
- IHRA, (2021). Handbook for the practical use of the IHRA working definition of antisemitism, accesibilă la: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d3006107-519b-11eb-b59f-01aa75ed71a1/language-en>
- Lege, (2018). Legea nr. 157 din 2 iulie 2018 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea antisemitismului, publicată în MO nr. 562 din 4 iulie 2018, accesibilă la: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/202199>
- TFUE, (2012). Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (versiune consolidată). Accesibil la: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF
- UNATC, (2019). COD DE CONDUITĂ - Prevenția și sancționarea incidentelor antisemite. Accesibil la link-ul: https://www.unatc.ro/prezentare/documente/Cod_de_Conduita-Preventia_si_sanctionarea_incidentelor_antisemite.pdf